

KVALITETSUTVERDERING AV UTBILDNINGEN I *OSTEOLOGI* VID UPPSALA UNIVERSITET

Bakgrund

En bedömarpanel har fått i uppdrag av Historisk-filosofiska fakulteten vid Uppsala universitet att göra en utbildningsutvärdering av ämnet *Osteologi*. Till grund för utvärderingen ligger den självvärdering som utvärderingsenheterna skrivit, annat stödmaterial i form av kursplaner (reviderade senast 2018), scheman (2018-2019), litteraturlistor (2018-2019), kursvärderingar (2018) och sex kandidatuppsatser (2017-2019), samt intervjuer med anställda och studenter vid ett platsbesök. Bedömarna har inte deltagit i beredningen. Platsbesöket ägde rum onsdag-torsdag 25-26 september vid Campus Gotland i Visby.

Vid bedömningen har panelen blivit ombedd att beakta följande specifika aspekter:

- att utbildningarna når målen i högskolelagen och högskoleförordningen (examensordningen) och utbildningsspecifika mål, dvs. *att de faktiska studieresultaten motsvarar de förväntade studieresultaten*
- att undervisningens *innehåll och form* vilar på *vetenskaplig grund* samt beprövad erfarenhet
- att undervisningen sätter studenters/doktoranders lärande i centrum
- *att målen examineras på ett ändamålsenligt och rättssäkert sätt* och att progression säkerställs
- att verksamma i utbildningen har *aktuell ämnesmässig och högskolepedagogisk/ämnesdidaktisk kompetens* samt att lärarkapaciteten är tillräcklig
- att *internationalisering* och internationella perspektiv liksom hållbarhetsperspektiv främjas
- att *jämställdhetsperspektiv* integreras i utbildningen
- att utbildningen *svarar mot individers och samhällets behov av bildning* och professionell kunskap och förbereder studenterna för ett *framtida arbetsliv*
- att studenterna/doktoranderna har *inflytande i planering*, genomförande och uppföljning av utbildningen
- att en för alla studenter/doktorander *tillgänglig och ändamålsenlig studiemiljö* föreligger och
- att *kontinuerlig uppföljning och utveckling* av utbildningen genomförs

Efter intervjuer sammanställde medlemmarna i bedömarpanelen det aktuella dokumentet.

Granskningsgrupp

Externa granskare: Professor László Bartosiewicz Stockholms universitet, Docent Anna Kjellström Stockholms universitet

Intern granskare: Doktor Ann-Christin Karlsson Uppsala Universitet

Granskare från kåren: Felix Jeppsson Uppsala Universitet

Om utbildningen

Kurser i osteologi vid Uppsala universitet ges på Campus Gotland (CGo). Ämnet kan läsas både som fristående kurs och som del i Kandidatprogrammet i arkeologi och antik historia. På höstterminen ges kursen *Osteologi A* som inkluderar tre delkurser, där den inledande på 15 hp (*Anatomi och morfologi*) kan läsas som fristående kurs. Under vårterminen ges *Osteologi B* vilken inkluderar fem delkurser där den sista läses tillsammans med arkeologistudenter. Under våren ges även kursen *Arkeologi med inriktning mot osteologi C* som inkluderar tre delkurser varav den sista består av en kandidatuppsats på 15 hp. Till 2020 planeras ett nytt kandidatprogram *Kandidatprogram i arkeologi och osteologi*.

Bedömning av utbildningens styrkor

Undervisningen i osteologi sker i en liten utbildningsmiljö som i flera avseenden är positiv, men som likväl har objektiva nackdelar på grund av gruppstorlek. Det betydande avståndet från Uppsala utgör en logistisk utmaning vars hantering emellertid verkar vara löst.

Vi i panelen finner att upplägget och strukturen på kandidatprogrammet är tydlig och logisk samt ger en bred förståelse av det arkeologiska fältet, vilket inkluderar både nordisk och klassisk arkeologi. Ett av de bästa och mest framträdande exemplen på detta är regeln att en ämnesexpert från respektive fält alltid handleder enskilda kandidatuppsatser. Dessutom är det tydligt att utbildningen reflekterar en god kontakt mellan undervisning på campus Gotland och campus Uppsala. Detta sker genom att lärare och studenter från båda campus regelbundet träffas vid undervisning i klassrum eller via videolänk.

I självutvärderingen och i samtal med personal framkommer också att didaktisk kompetens finns hos alla lärare. Vi fick intrycket att arbetsmiljön ger upphov till nära kontakter mellan studenter och lärare, vilket ses som en god utgångspunkt för att effektivt hantera administrativa problem. Det är även klart att relationen mellan studenter och personal är mycket god samt att lärarna är engagerade och tillgängliga för studenterna. De förhållandevis stora lokalerna, vilka inkluderar föreläsningssalar, laboratorier och osteologiska referenssamlingar, är en stark tillgång. Dessa är välskötta och tillgängliga, med stor flexibilitet utifrån studenternas önskemål och arbetsbehov.

Vi ser det som positivt att många lärare i andra ämnen har grundläggande kunskap i osteologiämnet då detta ger ytterligare trygghet för studenterna. Det framkommer i scheman och upplägg att föreläsningar ges av många olika lärare, med olika kompetens både innanför och utanför akademien. Osteologienheten uppfattas av bedömarpanelen som inriktad på att ge specialistkunskap med bra koppling till arkeologi.

De tre terminerna i osteologi har en tydlig struktur som är lätt att följa. Det är positivt att det inledande momentet på Osteologi A ges som fristående kurs då detta kan ge en grundläggande inblick i ämnet samt att det kan inspirera och initiera ett intresse till vidare studier i osteologi. Vi uppfattar att det ges goda förutsättningar för studenter med särskilda behov att få extra stöd i studierna inom utbildningens struktur, exempelvis via språkverkstan samt via enskilda lärares lyhördhet och flexibilitet. Undervisningen inkluderar både praktiska och teoretiska moment vilket leder till variation i lärande, och övning i olika färdigheter kan öka motivationen hos studenter. Det märks också att studenterna får mycket god träning i formella regler för vetenskapligt skrivande vilket vi tycker är mycket bra.

Det faktum att ett nytt program inrättas 2020 visar på en medvetenhet om behovet av ständig omprövning och kritisk granskning av den egna utbildningen. Positivt med detta nya kandidatprogram i arkeologi och osteologi är att det i bakgrunden till programmets tillkomst finns en uttalad strävan att adressera nuvarande svagheter inom utbildningen.

Utbildningens svagheter

Trots vår i allmänhet positiva inställning till utbildningen i osteologi så anser vi att det finns ett antal svagheter på olika nivåer. Vissa svårigheter härrör från objektiva omständigheter och kan inte hanteras lokalt. Den till storleken begränsade utbildningsmiljön i osteologi är beroende av

institutionens samlade resurser inklusive bemanningsmöjligheter. Personalförhållandena är sårbara i vissa situationer, exempelvis vid pensionsavgång eller vid eventuell framtida meritering för befintlig personal. Dessutom är könsfördelningen svår att balansera. Ett inom akademien ständigt återkommande problem är också den kroniskt låga svarsfrekvensen av kursutvärderingarna. I mindre studentgrupper blir denna låga svarsfrekvens betydande då den på sikt riskerar att osynliggöra studenters framförda åsikter om utbildningen. Här har personal på institutionen ett ansvar att stimulera och uppmuntra till utvärdering, samt klargöra för studenter att kommentarer om utbildning följs upp i utbildningens utformning.

Ett annat generellt, men potentiellt betydande problem, är att antalet studenter minskar. Detta har campus Gotland försökt att bemöta genom införandet av ett nytt kandidatprogram (*Kandidatprogram i arkeologi och osteologi*) där osteologiämnet accentueras ytterligare. Motiveringen (i självutvärdering och i samtal) till inrättandet av detta program framstår emellertid som något vag. Vi saknar en reflektion om hur det nya kandidatprogrammet skall förhålla sig till det befintliga programmet gällande styrning och profilering. Vi saknar också en analys kring vilka potentiella studenter man hoppas nå ut till med det nya programmet till skillnad från befintligt program.

Det finns ett strukturellt problem där man strävar efter fler studenter och utökad utbildning, i och med det nya kandidatprogrammet, men med befintliga resurser. Detta kan leda till en ökad arbetsbörda för osteologilärarna (Självutvärdering, sid 6). Det framgår inte heller hur de sviktande studentantalen ska tillgodoses med detta program.

Då kursplaner, litteraturlistor, scheman och examination har detaljgranskats har det framkommit att det inte alltid finns en synlig röd tråd dem emellan. *Kursmålen* får i detta sammanhang ses som viktigast. Det finns specifika kursmål som inte kan uppnås med gällande litteratur och lektioner (se exempelvis mål för paleopatologikursen rörande isotoper och spårämnen). Å andra sidan finner vi att några av målen är något generellt hållna (exempelvis "författa en vetenskaplig rapport"), dessa kan preciseras. Endast i en kursplan (för C-kursen) nämns i kursmålen att ett kritiskt förhållningssätt bör råda, vilket får anses förvånande då detta är av stor vikt inom akademien. Det är också viktigt att examinationerna testar och styrker samma kursmål. I den nuvarande formen (med framförallt inlämnade rapporter och korta fördjupningsuppgifter) finns det en risk att vissa mål förbises av både student och lärare. Här skulle en ökad variation i examineringsformer kunna vara till hjälp.

I kursplanerna nämns på några ställen ord som kan behövas ses över då de riskerar att skapa falska förväntningar. Exempelvis antyder bruket av begrepp som "anatom", "biotopkänsliga arter" och "hälsotillstånd" mer detaljerade genomgångar än vad lektioner och litteratur senare tycks innehålla. Vidare framkom i några av kursutvärderingarna, samt i samtal med studenterna, att kursmålen inte alltid presenterats tydligt samt att ingen återkoppling görs till dessa senare under kurserna.

Som nämnts ovan är litteraturen inte alltid anpassad till kursmålen men inte heller till målsättningen om "internationalisering" (Självutvärdering, sid 21). I några litteraturlistor har stort fokus lagts på framförallt svenska populärvetenskapliga verk och vi saknar därför några internationella klassiska arbeten (ex. originalartikel om osteologiska paradoxen). Det är också viktigt för både studenter och lärare att i litteraturlistan tydligt skilja mellan vilken litteratur som förväntas läsas intensivt och vilken som kan läsas extensivt. Kursplaner och litteraturlistor bör dessutom uppvisa en tydlig progressionsstruktur vilken i nuläget inte framkommer klart.

Ur framförallt ett lärarperspektiv måste den inledande perioden under vårterminen betraktas som undervisningstung. Under tio veckor förväntas studenterna lämna in tre vetenskapliga rapporter och två fördjupningsuppgifter vilket, beräknat på 10-14 B-kursstudenter (tabell 3 i Självutvärdering), betyder mer än 50 separata inlämnade studentarbeten. Samtidigt ska lärarna hålla i teorikursen på C-nivå med ytterligare inlämningsuppgifter. Vi ställer oss därför frågande om inlärningsdjup går förlorat till förmån för inlärningsbredd? Denna reflektion gäller framförallt kursen i paleopatologi som svårligen kan nå sina högt ställda mål med tanke på det låga antalet veckor (tre), omfattande litteraturlista och många föreläsningar. Teorimomentet (fd) *Osteologisk teori och metod* som inleder C-kursen lider av likartade problem. Här saknas viktig teoretisk litteratur (några artiklar finns dock nämnda men under kursschemat) som problematiserar begrepp och diskuterar komplexa processer. Studenterna upplevde dessutom delar av detta moment som oklart till sin struktur. Då planer redan finns på att revidera denna delkurs, som dessutom bytt namn till *Teoretiska perspektiv inom osteologin*, framkommer att lärarna redan uppmärksammat problemet och det är vår förhoppning att dessa åtgärder kommer att tillrättalägga situationen.

Det är tydligt att kursen *Problemformulering och vetenskaplig skrivande* uppskattas av både studenter och lärare. Kursen kan anses utgöra startpunkten för det sista och viktigaste momentet inom kandidatprogrammet, dvs. kandidatuppsatsen. Då en genomläsning av några av de tilldelade uppsatserna uppvisar frågeställningar som är svåra att besvara inom tio veckor (eller är omöjliga av annat skäl) behövs en tydlig dialog mellan ämneskunniga lärare och student redan på problemformuleringskursen. Vissa formuleringsfel som finns i texterna tycks indikera att studenter, och möjligen även lärare, helt enkelt led av tidsbrist. Detta kan också bero på den stora mängden skriftligt arbete som också måste utvärderas.

Rekommendationer för framtiden

- se över kursplaner så att kursmål överensstämmer med föreläsningar och litteratur
- synliggöra progressionsmål i kursmål, i kursplan, litteratur samt för studenter
- färre inlämningsuppgifter på B-kurs men med höga kvalitetskrav
- se över litteraturen på teorikurs på C-kurs
- se över vetenskapligt skrivande (se målet att bli "bildad")
- större variation i examinationsformer
- uppmuntra studenter till att göra kursvärderingar samt var noggranna med att följa upp studenters kommentarer så att studenterna kan se hur de är delaktiga i utvecklingen av utbildningen

Sammanfattning

Osteoarkeologi är ett mycket viktigt ämne inom arkeologi men tenderar att ha en typiskt låg representation och begränsad kapacitet inom institutionerna. Osteologiundervisning på campus Gotland har tjänat på att bredda utbildningens horisont genom ökat samarbete med arkeologi och klassiska studier vid Uppsala universitet. Potentialen för internationalisering är en annan styrka i undervisningen tack vare lärarnas erfarenhet av utgrävningar utomlands, deras deltagande i internationella projekt och en möjlighet att involvera studenter i detta arbete.

Bortsett från svagheter som kan förklaras med enhetens objektiva position, särskilt dess storlek, kan trycket på lärare och studerande minskas genom omorganisationen av läromedel. Detta kan lättast uppnås genom en bättre fördelning av undervisningsbelastningen mellan kurserna samt förklaringar i kursplaner och tydlig åtskillnad mellan obligatorisk/rekommenderad litteratur.

Dessa åtgärder kommer också att synliggöra progressionsstrukturen och öka möjligheterna till djuplärande för studenter. Ett ökat fokus på områden inom osteologi som förtjänar fördjupning är också viktigt. I det nya kandidatprogrammet *Kandidatprogram i arkeologi och osteologi* har modifieringar i undervisningen föreslagits inom de kurser som är relevanta för att uppnå förändringar. Vi hoppas att våra observationer kommer att bidra till att vidareutveckla det nya programmet.